

ISSN 2959-1953

ISSN 2959-1961

<https://osvita.eeipsy.org>

<https://doi.org/10.38014/osvita.2023.92.22>

ЗАБІЯКА І.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної
та української філології,
Луцький національний
технічний університет,
м. Луцьк, Україна

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

ZABIYAKA I.M. The development strategy of lifelong vocational education in the European Union. *The quality of education and quality control are the most important elements of the functioning and management of educational systems. The European system of education and a number of European national educational systems that are part of it are no exception. The European Commission and the Criteria and Indicators Council are responsible for the ideology, education policy of the EU, the structure of the system for assessing the quality of education. Representatives of the European Trade Union Confederation of Educators (ETUCE) take an active part in the development of ideology, standards, programs, requirements for the quality of education, criteria and indicators. The article studies the main trends in the development of the higher vocational education system in leading European countries, forms and methods of organizing educational activities. The formation of an innovative educational environment is associated not only with the application of new techniques, methods and forms of organization of the educational process, the use of modern equipment and information technologies. Exploring innovative processes in the system of higher vocational education, we should rely on the use of historical experience, as well as on specific methods of the educational process, techniques and methods used in foreign practice of higher vocational education. The article considers approaches to assessing the quality of modern European education and some trends in its modernization. It is shown that the quality of education and quality control*

are the most important elements of the functioning and management of educational systems and that the modernization of a country's education system should be carried out taking into account its own national strategic goals and objectives of economic and social development. The Lifelong Learning Program (LLP) is revealed by the article to be the most large-scale and resource-intensive project currently being implemented in the European Union, which is taking advantage of initiatives provided in strategic documents. The study presents a system of sectoral programs that are distinguished by taking into account different aspects.

Keywords: *higher vocational education, lifelong learning, EU single educational space, modernization, educational project, educational program.*

ЗАБІЯКА І.М. Стратегія розвитку неперервної професійної освіти у Європейському Союзі. Якість освіти та контроль якості є найважливішими елементами функціонування та управління освітніми системами. Не є винятком і загальноєвропейська система освіти та низка європейських національних освітніх систем, що входять до її складу. За ідеологію, політику освіти ЄС, структуру системи оцінювання якості освіти відповідає Європейська комісія та Рада з критеріїв і показників. Активну участь у розробленні ідеології, стандартів, програм, вимог до якості освіти, критеріїв і показників беруть представники Європейської профспілкової конфедерації освітян – European Trade Union confederation of education (ETUCE). У статті досліджено основні тенденції розвитку системи вищої професійної освіти в провідних європейських країнах, форми та методи організації освітньої діяльності. Формування інноваційного освітнього середовища пов'язане не тільки із застосуванням нових прийомів, методів і форм організації освітнього процесу, використанням сучасної техніки та інформаційних технологій. Досліджуючи інноваційні процеси в системі вищої професійної освіти, ми повинні спиратися на використання історичного досвіду, а також на специфічні методи освітнього процесу, прийоми і методи, які використовуються в зарубіжній практиці вищої професійної освіти. У статті розглядаються підходи до оцінювання якості

європейської освіти та деякі тенденції її модернізації. Показано, що якість освіти та контроль якості є найважливішими елементами функціонування та управління освітніми системами і що модернізація системи освіти країни має здійснюватися з урахуванням власних національних стратегічних цілей і завдань економічного та соціального розвитку. У статті розкрито найбільш масштабний та ресурсомісткий проект, який реалізується на сучасному етапі в Євросоюзі, Програма неперервної освіти (Lifelong Learning Programme (LLP)), яка впроваджує ініціативи, передбачені стратегічними документами. У дослідженні представлено систему секторальних програм, які характеризуються врахуванням різних аспектів.

***Ключові слова:** вища професійна освіта, неперервна освіта, єдиний освітній простір ЄС, модернізація, освітній проект, освітня програма.*

Постановка проблеми. Станом на сьогоднішня уніфікована система неперервної освіти в Європейському союзі розглядається як фактор формування суспільства, побудованого на знаннях, і як довгостроковий інструмент подолання наслідків змін способу життя, виробничої діяльності та принципів функціонування безпосередньо освітніх інститутів

Якісні зміни «епохи знань», що актуальні сьогодні в науково-дослідницькому та експертному середовищі, а також у галузі публічної політики, висувають завдання щодо врегулювання освітньої системи та пошуку оптимальних механізмів адаптації до цих змін.

Суттєвою реакцією на чимало регіональних і глобальних тенденцій та викликів XXI ст., повинна бути сформована ефективно дієва модель «навчання впродовж усього життя» (longlife learning), яка уперше втілюється на такому рівні та в таких масштабах. Ініціативи Європейського Союзу у даному контексті, зумовлюють дослідницький інтерес і утворюють умови щодо впровадження прогресивного досвіду в реформуванні системи освіти в руслі поступової інституціоналізації неперервної освіти [1].

Аналіз актуальних досліджень. Щодо дослідження загальноєвропейських тенденцій розбудови вищої професійної освіти та перспектив її впровадження і можливостей використання в сучасних вітчизняних реаліях освіти, найбільш ґрунтовними є наукові пошуки зарубіжних та українських науковців. Вагомими в теоретичному та методологічному аспекті є положення вітчизняних науковців, у роботах яких досліджуються загальноєвропейські напрями та сучасні тренди

розвитку вищої професійної освіти Європейського Союзу: С. Гончаренко, Р. Гуревич, Л. Лук'янова, В. Огнев'юк, С. Сисоєва; організація системи професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі: А. Алексюк, В. Бондар, М. Євтух, О. Падалка, В. Рибалко.

Пошуки концептуальних шляхів щодо оновлення вищої професійної освіти в Україні обумовлюють підвищення наукових інтересів до вивчення міжнародного досвіду країн ЕС: С. Амеліна, А. Андрощук, Н.Бідюк, О. Бочарова, С. Головка, Л.Гриневич, Т. Десятова, М. Зверєва, І. Зязюн, К.Корсак, А. Кирда, Г. Поберезька.

У контексті нашого наукового пошуку є важливими доробки зарубіжних вчених: Ф. Альтбах (Ph. Altbach), Ю. Бранденбург (U. Brandenburg), Х. де Віт (H. de Wit), С. Маргісон (S. Marginson), С. Робертсон (S. Robertson), Л. Рамблей (L. Rumbley) та багатьох інших.

Мета статті – дослідження орієнтованих на конструкцію єдиного освітнього простору в ЕС наднаціональних ініціатив, передусім програм і проєктів, що слугують інструментом практичного регулювання освітніх систем.

Виклад основного матеріалу. Для більш детального тлумачення процесу організації освітнього процесу важливо додати наступне: неперервна професійна освіта передбачає навчання на всіх стадіях життєдіяльності людини, задоволення власних і суспільних потреб, потребує постійного поновлення і збільшення знань в усіх царинах соціальної практики.

Розширене розуміння зазначеного концепту дає змогу позбутися усвідомлення ролі неперервної освіти винятково в межах успішно функціонуючої системи професійної підготовки та перепідготовки кадрів або сукупності закладів освіти для дорослих. Спираючись на зазначене, реалізація відповідних завдань виходить за межі традиційних інститутів і передбачає активне включення до процесу навчання населення до позаосвітніх закладів.

Метою цієї статті є дослідження орієнтованих на конструкцію єдиного освітнього простору в ЕС наднаціональних ініціатив, передусім програм і проєктів, що слугують інструментом практичного регулювання освітніх систем.

В контексті поставленого завдання доречно зазначити, що конструкція єдиного освітнього простору в ЕС не передбачає демонтажу національних структур.

Зазначені акценти в конкретних діях спрямовуються на інтеграцію ресурсів і подальше нівелювання кордонів внутрішньоевропейського транснаціонального руху суб'єктів і ресурсів освіти та розширення діапазону можливостей для їх мобільності.

Вектор формування єдиного простору неперервної освіти в Європі як елемент інтеграційного процесу закладено в «Меморандумі неперервного навчан-

ня» (Memorandum on Lifelong Learning), ухваленому за підсумками саміту Європейської ради, що відбувся в Лісабоні у 2000 р. [3]. У документі наголошується про необхідність конструювання цілісної системи освіти, де неперервність виступає провідним принципом для політики в галузі професійної освіти.

Логіка обґрунтування зазначеного положення ґрунтується на двох взаємопов'язаних аргументах:

- європейське співтовариство стрімко розвивається в напрямку становлення «економіки, побудованої на знаннях», і визнання цього факту покладено в основу імперативу щодо створення єдиного простору «неперервної освіти для всіх». Епоха інформаційної суспільства, що динамічно змінюється, висуває якісно нові завдання перед системою професійної освіти з її особливою, функціональною сутністю. У цих умовах динамізм ситуації передбачає напрацювання нових інструментів інституційної релевантності, яку повинна забезпечити система неперервної освіти.
- Другий аргумент вбудований у соціально-політичний контекст і обґрунтовує нові принципи політики в галузі професійної освіти з позиції гострої для об'єднаної Європи проблеми – етнічного та мовного розмаїття. Виступаючи як своєрідний виклик мультикультурній реальності, Європа перед професійною освітою ставить завдання підготовка фахівця, який володіє здатністю до функціонування й адекватного існування в особливих історичних умовах. Як і інші сфери, освіта у даному контексті розглядається як рушійна сила інтеграції, що об'єднує відносно розрізнені частин союзного освітнього простору.

Надважливим аспектом Меморандуму стало визнання того факту, що освіта перестала бути монопольною прерогативою відповідних закладів. Закріплене принципом «навчання впродовж в життя» (longwide learning) нове розуміння навчання постає в єдності трьох його форм: формального (formal learning), що реалізується в інституціоналізованій формі, яка передбачає видачу документа за результатами засвоєння будь-якої програми; неформального (non-formal learning), що передбачає навчання на базі молодіжних, профспілкових, громадських, релігійних та інших організацій. Таке навчання, як правило, не потребує видачі документальних свідоцтв за результатами підготовки і спрямоване на забезпечення формування соціально-побутової компетентності особистості.

Найважливішою, але, при цьому, складно вимірюваною і вразливою для критики формою є інформальне навчання (informal learning), до якого відносять різні варіанти самоосвіти, здійснюваної особистістю за допомогою широкого діапазону сучасних технологій.

За своєю сутністю, інформальне навчання – це індивідуальна когнітивна діяльність особистості, яка невід’ємно переплітається з поза трудовою та поза професійною повсякденністю суб’єкта. Читання книжок, журналів, перегляд телепередач, пізнавальний веб-серфінг і, в окремих випадках, отримання знань від авторитетної людини – ці та багато інших практик особистого вільного часу, що реалізуються поза інституційними формами, лежать в основі інформального навчання.

Найбільш вразливий аспект такої форми навчання, що піддається критиці – складна вимірювальність результату, а відтак, піддається сумніву можливість моделювання відповідних організаційно-технологічних рішень.

При цьому раніше інформальне навчання в стратегіях національних освітніх політик ЄС розглядалося факультативно або зовсім ігнорувалося як малозначуще.

Конкретизація заходів щодо формування в Європейському Союзі єдиного простору неперервної професійної освіти була здійснена в рамках доповіді Європейської комісії «Втілення в життя Європейської зони неперервного навчання» (Making a European Area of Lifelong Learning a Reality) у 2001 р. [4]. З огляду на варіативність освітніх систем, комісія визнала за необхідне поступову побудову єдиного освітнього простору, який об’єднує і трансформує (але не ліквідує) локальні структури та програми підготовки.

Системоутворювальний принцип неперервності, у поєднанні з рівнодоступністю освіти для будь-якої людини, ставить у такий спосіб принципово нові завдання перед очільниками освітньої політики та перед закладами професійної освіти.

Необхідність модернізації європейських освітніх систем відображено у документах Болонського процесу. У резолюціях семінару «Визнання документів і системи кредитів у контексті неперервного навчання», що відбувся в Празі у 2003 р., окреслюються пріоритети змін у діяльності закладів вищої освіти, громадських організацій і міжнародних структур, які регулюють освітні процеси в Європі [5].

Відтак, з найбільш вагомим вимог до закладів вищої професійної освіти зазначено:

- перегляд принципів діяльності та підходів щодо навчання впродовж усього життя, впровадження студентоцентричного освітнього процесу, активізація взаємодії з місцевими спільнотами, а також розвиток партнерських взаємовідносин з іншими закладами освіти;
- узгодження змісту підготовки з урахуванням інтеграції формального, неформального та інформального навчання з метою забезпечення доступності до подальших рівнів освіти.

Для суспільних і наднаціональних структур, які визначають зміст політики в галузі реформування системи професійної освіти, передбачені наступні вимоги:

- визначення мети та інструментів щодо розвитку системи кваліфікаційних вимог з урахуванням інтеграції форм неперервної освіти;
- забезпечення права на справедливе визнання кваліфікацій з урахуванням відмінностей освітніх систем;
- підтримка та стимулювання закладів освіти щодо реалізації політики неперервної освіти;
- вироблення системи оцінювання, в окремих випадках, і акредитації закладів освіти, які реалізують практики неперервної освіти.

Найбільш масштабним і ресурсномістким проектом, що нині реалізується в Євросоюзі, є Програма неперервної освіти (Lifelong Learning Programme (LLP)), яка впроваджує ініціативи, передбачені стратегічними документами [6].

Модельований континуум неперервної освіти базується на кількох підпрограмах (секторальних програмах), які з урахуванням різних аспектів вибудовують систему професійної освіти і передбачають досягнення спільних цілей. Так, до основних ініціатив належать:

Comenius – програма, яка спрямована на підвищення якості шкільної освіти, сформувати у здобувачів освіти здатність до самостійного пошуку інформації та навчання. Реалізація програми забезпечує досягнення поставлених завдань, – об'єднання інтелектуальних ресурсів Європейських закладів освіти за допомогою формування системи горизонтальних зв'язків між представниками професійної спільноти, узагальнення позитивного педагогічного досвіду, ефективної організації освітнього процесу. Окрім того, програма стимулює мобільність здобувачів освіти, варто також зауважити, що елементом зазначеної програми є використання інформаційно-комунікаційних технологій, підтримкою яких є розроблена електронна платформа E-twinning.

Erasmus – програма, яка передбачає комплекс заходів, спрямованих на стимулювання студентського та академічного обміну. Ця програма забезпечує реконфігурацію закладів вищої професійної освіти, забезпечуючи їм динаміку оновленого поступу інституційної відкритості.

Leonardo – програма, яка забезпечує підтримку професійної підготовки та перепідготовки, підвищення кваліфікації кадрів. Впровадження цієї програми спрямоване на вирівнювання професійно-кваліфікаційного дисбалансу, що неминуче виникає на ринку праці під впливом розвитку технологій. Основне завдання програми Leonardo – створення умов для територіальної та професійної мобільності, динамічного перенавчання працездатного населення за необхідними для економіки регіону галузями.

Grundtvig – програми підтримки освіти дорослого і літнього населення. Заходи програми, що реалізуються в межах усього проекту, не пов'язані із

професійною діяльністю людини, а стосуються сфери її особистих інтересів, вони спрямовані на заповнення дозвілля індивіда, забезпечення його постійної особистісної актуальності та культурній адаптації. У даному контексті досить важливою є особливість даного проєкту – відсутність будь-яких жорстких регламентацій за формою реалізації такого навчання.

На підтримку регіональних програм було розроблено проєкт *Transversal*, створений на забезпечення єдності кваліфікаційних вимог, відкритість і подальшу інтеграцію освітніх систем. В контексті даного проєкту організовуються семінари, конференції, дискусійні клуби для представників освітнього менеджменту, метою яких є обмін досвідом, поширення найкращих практик створення та управління освітніх структур усіх рівнів [7].

Окремою від LLP, але такою, що активно підтримується в ЕС, є програма *Youth in Action*. Програма представлена комплексом проєктів, що передбачають забезпечення організаційної та фінансової підтримки саморозвитку молоді віком від 18 до 30 років. Реалізація програми спрямована на формування професійних і загальнокультурних навичок і здібностей, стимулюючи включення молодих людей у неформальне навчання за широким спектром напрямів. Програма також включає підтримку бізнес-ідей та проєктів молоді [6].

Зміст представлених програм демонструє широкий спектр спрямованості освітніх проєктів, на створення умов для індивідуального заохочення до навчання людини в будь-якому віці, з будь-якими потребами і життєвою ситуацією, а також об'єднання інтелектуальних ресурсів для вирішення великого обсягу завдань.

У цьому аспекті зазначимо, що описані програмні інтенції Європейської спільноти відображають дуальну функціональність неперервної професійної освіти. Програми містять ініціативи, спрямовані на розвиток як професійних навичок, так і загальнокультурних компетентностей громадян. Регіональні проєкти, які входять до Програми неперервного навчання (LLP), охоплюють увесь спектр описаних нами форм навчання і передбачають стимулювання закладів освіти та усіх громадян до активного приєднання до процесів навчання.

Ще одним суттєвим документом, який визначає зміст реформ, є «Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти та професійної підготовки» (Strategic framework for European cooperation in education and training), ухвалена главами держав Європейського союзу [8]. Стратегія прийшла на зміну програмі «Освіта та професійна підготовка 2010» (Education and Training 2010). Викладені у документі положення та ініціативи передбачають забезпечення міждержавної кооперації і спрямовані досягнення низки довгострокових цілей: 1) втілення в життя системи неперервного навчання та професійної й освітньої мобільності; 2) підвищення ефективності та якості освіти і професійної підготовки; 3) забезпечення рівності, соціальної згуртованості та розвиток активної громадянської

позиції; 4) посилення творчого та інноваційного потенціалу (включно з підприємницькою активністю) на всіх рівнях освіти та професійної підготовки.

Основна мета усього Європейського співтовариства, декларована в резолюціях і програмах, – забезпечення динамічного розвитку Європи, повернення втрачених позицій лідерства в глобальному світі. Фактором такого розвитку розглядається система освіти, яка гнучко адаптується до постійних змін соціальної реальності. І в даному контексті важливо зазначити, що освіту, змодельовану відповідно до поставлених цілей, розглядають якщо не єдиним, то одним із небагатьох адекватних способів вирішення проблем європейського розвитку.

Висновок. У результаті дослідження зазначимо, що досвід побудови системи неперервної професійної освіти у країнах європейського співтовариства – сприятливе підґрунтя для пошуку вирішень завдань модернізації вітчизняної професійної освіти. При цьому важлива не тільки сама ідейна інтенція, але насамперед практично втілювані схеми і конструкції неперервної професійної освіти.

Комплексне оцінювання і подальше використання позитивного міжнародного досвіду, дасть змогу вибудувати схеми у вітчизняній професійній освіті. Ця обставина пояснює дослідницькі орієнтації з аналізу практик і визначає вектор пошуку успішних кейсів використання програмних принципів і конкретних рішень у царині реформування вітчизняної системи закладів освіти з урахуванням спрямованості освіти на модернізацію та подальшу міжнародну інтеграцію.

Список використаних джерел:

1. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як світова тенденція. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. Черкаси. ВІБІР, 2000. 322 с.
2. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика. Навчальний посібник. Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне. Овід. 2012. 352 с.
3. A Memorandum on Lifelong Learning. Commission Staff working Paper. Brussels. 30.10.2000.
4. Making a European Area of Lifelong Learning a Reality. Commission of the European Communities. Brussels. 21.11.2001.
5. Bologna Seminar on Recognition and Credit Systems in the Contest of Lifelong Learning, Praha, June 5–7, 2003.
6. Lifelong Learning Programme. General Calls for Proposals 2011–2013. Strategic Priorities, 2013. 49 p.
7. European Commission. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. URL: <http://eacea.ec.europa.eu/youth> (дата звернення 7.02.24).

8. Council conclusions of 12 May 2009 on a Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training ('ET 2020'). Notices from European Union Institutions, Bodies, Offices and Agencies. Official Journal of the European Union. 28.5.2009.

Transliteration of References:

1. Nychkalo N. H. Neperervna profesiina osvita yak svitova tendentsiia. Profesiina osvita v zarubizhnykh krainakh: porivnialnyi analiz. Cherkasy. VYBIR, 2000. 322 s.
2. Sysoieva S. O., Krystopchuk T. Ye. Osvitni systemy krain Yevropeiskoho Soiuzu: zahalna kharakterystyka. Navchalnyi posibnyk. Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka. Rivne. Ovid. 2012. 352 c.
3. A Memorandum on Lifelong Learning. Commission Staff working Paper. Brussels. 30.10.2000.
4. Making a European Area of Lifelong Learning a Reality. Commission of the European Communities. Brussels. 21.11.2001.
5. Bologna Seminar on Recognition and Credit Systems in the Contest of Lifelong Learning, Praha, June 5–7, 2003.
6. Lifelong Learning Programme. General Calls for Proposals 2011–2013. Strategic Priorities, 2013. 49 p
7. European Commission. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. URL: <http://eacea.ec.europa.eu/youth> (date of call 7.02.24)
8. Council conclusions of 12 May 2009 on a Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training ('ET 2020'). Notices from European Union Institutions, Bodies, Offices and Agencies. Official Journal of the European Union. 28.5.2009.

Отримано 20.02.2024
Рецензовано 22.02.2024
Доопрацьовану версію отримано 25.02.2024
Прийнято до друку 27.02.2024

ZABIKA I.M.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Studies and Ukrainian Philology, Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9535-5490>
E-mail: irina.zabiika@ukr.net

THE DEVELOPMENT STRATEGY OF LIFELONG VOCATIONAL EDUCATION IN THE EUROPEAN UNION.

* публікація здійснена за підтримки СЄІП (Україна - Франція) та БФ «Освіта: майбутнє»